

DÜŞ/DÜŞÜN 49

GEZİ'Yİ PSİKANALİZLE DÜŞÜNMEK

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ
GEZİ ÇALIŞMA GRUBU

Bağlam Yayınları 426
Düş/Düşün Dizisi 49
ISBN: 978-605-9911-21-4
Düş/Düşün Dizisi Editörü: Ayça Gürdal Kitey

Gezi'yi Psikanalizle Düşünmek
Yayına Hazırlayan: İstanbul Psikanaliz Derneği Gezi Çalışma Grubu

© Bağlam Yayıncılık

Birinci Basım: Mayıs 2016
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kapak Fotoğrafı: Mehmet Ali Kalacı
Baskı: Avcı Ofset
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 12001

BAĞLAM YAYINCILIK Ankara Cad. 9/1 34410 Çağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

İstanbul Psikanaliz Derneği Gezi Çalışma Grubu 7

ÖNSÖZ

M. Levent KAYAALP.....13

AÇILIŞ KONUŞMASI

Zehra KARABURÇAK ÜNSAL 17

GEZİ'NİN RUHSAL AÇIDAN ANALİZİ VE ŞİZOPARANOİD REGRESYON

M. Levent KAYAALP.....21

GEZİ'NİN SERBEST ÇAĞRISI

Harika YÜCEL ENGİNDENİZ.....47

GEZİ BAĞLAMINDA VİCDAN-ÜSTBENLİK GERİLİMİ: BAŞKA TÜR BİR “BASTIRMA”YA DAİR BİR DENEME

İlker ÖZYILDIRIM.....63

KAYIP VE KURBAN

Evrem TILKI 75

GEZİ NEŞESİ ÜZERİNE “BAĞZI” DÜŞÜNCELER

Ebru SORGUN.....89

BASTRILAN ERGENLİK, KARİKATÜR ERİŞKİNLİK

İshak SAYĞILI 101

GEZİ VE TÜRKLERİN TÜRKİYELİLEŞMESİ

Bülent KÜÇÜK 117

SUNUŞ

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ GEZİ ÇALIŞMA GRUBU

2013 Mayıs'ının sonunda başlayan, Haziran ayı boyunca yoğunlukla süren ve sonrasında doğrudan ve dolaylı biçimlerde kısmen devam eden Gezi Parkı Direnişinin, kolektif ölçekte bir ifade ve özgürleşme yolunda bu topraklardaki en yaygın ve belirleyici sosyal olaylardan biri olduğunu düşünüyoruz. Psikanalist ve psikanalist adayları olarak birçoğumuz bu sürecin içerisinde aktif katılımcı olarak yer aldık, bir kısmımız da doğrudan katılımcı olmamakla beraber sürece destek verdik. Belki az bir kısmımız çeşitli gerekçelerle temkinlilikle yaklaştık. Her nasıl konumlanmış olursak olalım, her birimiz bu süreçte hem etkilenen hem de kendi etkinliğini veya edilgenliğini ortaya koyan ikili bir dinamik içinde yer aldık. Bu durum, kişisel psikanalitik sürecine devam eden birçok analizan ve hastamız için de geçerli oldu, kimisi bizzat içinde yer alarak kimisi de doğrudan yer almasa da dolaylı olarak bu yaşananlardan çeşitli biçimlerde etkilendi. Sonuç olarak Gezi süreci an be an “odaların içine” girdi; çağrışım akışları, aktarım ve karşı aktarım dinamikleri ve analitik çerçeve üzerinde çeşitli etkileri hissedildi.

Bu sürecin sosyal, tarihsel ve ruhsal olarak uzun erimli belirleyici etkileri olacağını düşünen bir grup psikanalist ve

psikanalist adayı olarak bizler de, hem süreci psikanalitik bilgi birikimi dolayısıyla birlikte anlamaya çalışmak hem de yaşananların “odalara” yansımalarını paylaşmak ve değerlendirmek üzere isyanın henüz devam ettiği süreçte, Haziran sonunda bir araya geldik. O zamandan bu yana başlangıçta ortalama iki haftada bir, sonrasında ayda bir olmak üzere bu buluşmaları devam ettirmeye çalışıyoruz.

Gösterilerin halen sürdüğü ve onu izleyen erken dönemde Gezi süreci bağlamında konuştuğumuz daha çok şu başlıklar altında toplanıyordu: Gezi'yi temsil eden çeşitli gösterenlerin (ağaçlar, Kırmızılı Kadın, Sırrı Süreyya Önder, Duran Adam vb.) anlamları; fiziksel/toplumsal mekân ile ruhsal alan ilişkisi ve bu alanlar arası geçişler; psikanalitik çalışmada iç ve dış gerçeklik gerilimi; mizah ve isyan ilintisi; lider, kitle, özdeşleşme ilişkileri; ruhsal ketlenme, büyüme ve onarım belirleyenleri; topluluk bilinci, işlevi ve tahayyülünün psikolojik yapılanmadaki tezahürleri vb. Bunun gibi geniş alana yayılan birçok başlığı psikanalitik bir perspektifle ele almaya, bir yandan üzerinde düşünmeye devam edip bir yandan da parça parça yazıya dökmeye ama esasen ve öncelikle konuşmaya çalıştık.

Gezi Parkı'nın park olarak kalacağı belirginleştikten ve olaylar görece yatıştıktan sonra bu bahsettiğimiz temalar üzerinde konuşmaya bir biçimde devam ederken, sosyal teoriler ve toplumsal hareketlerin psikanaliz ile farklı düzeylerdeki ilintisine de odaklanmaya başladık. Bu bizi, dünyanın başka yerlerinde, örneğin Latin Amerika'da, Ortadoğu'da ve Doğu Avrupa'da “olağanüstü koşullarda” psikanalitik çalışmanın ve düşüncesinin nasıl deneyimlendiği, bu koşulların psikanalistlerce nasıl “duyulduğu” ve bu tür ortamlarda psikanalitik çalış-

manın sürdürülebilirliğinin koşulları ve olanaklarına dair araştırmalara götürdü, böylece çeşitli çalışmaları okuduk, çevirdik ve tartıştık. Bu temalar üzerinde çalışırken, kendimizi aynı zamanda, şiddet, kötülük, devlet, din, hukuk, rejim gibi meselelerin psikanalitik kavrayışla nasıl anlaşılabilceği ve sosyo-politik kavramların psikanalitik kavramlarla nasıl eklemlenebileceği üzerinde düşündürken bulduk. Bu çabalar görece sınırlı, muğlak ve zaman zaman da havada kaldı; keşke yanımızda sosyal bilimlerden psikanalize “aşına” arkadaşlarımız da olsaydı diye düşündüğümüz oldu. Sonuçta tüm bu birlikte düşünme ve anlamlandırma çabalarımız bizi zihinsel olarak canlı tutmaya ve yeni yeni düşünceler uyandırmaya devam etti; duyum, deneyim ve heyecanlarımızı olabildiğince zihinselleştirmeye ve ruhsallaştırmaya uğraştık.

Tüm bu çabaları daha da somutlaştırma ve paylaşma arzusu böyle böyle oluştu ve bir etkinlik planlama düşüncesi gelişti. 21 Haziran 2014'te, Gezi Direnişinin yıldönümünde, “Gezi'yi Psikanalizle Düşünmek” adlı açık bir etkinlik düzenlemeye karar verdik ve Aynalı Geçit'te “çapulcularla” yeniden bir araya geldik. Direniş, gösteri, isyan sırasında geçici bir süreliğine “koltuğundan kalkan” psikanalistler bir kez daha “alanlardaydı”. Bu buluşma, etkinliğe katılan herkesçe coşkuyla karşılandı; psikanalitik düşüncenin ve psikanalistlerin “gerçeklikten” kopuk olmadığını görmek, sosyal gelişmelere ve toplumsal hareketlere “duyarlılığımı” hissetmek farklı düşüncüler arasındaki yakınlıkları ve iletişim olanaklarını görünür kıldı.

Bunun yanı sıra ilk bakışta bireye özgü ruhsal bir deneyimden ziyade kolektif bir “dış gerçekliğe” gönderme yaptığı düşünülebilecek olan toplumsal bir olay söz konusuken

psikanalitik bir düşünüşü odağına alan böylesi bir çalışma bizce başka bir gerçeği daha gözler önüne serdi. Etkinlik boyunca iç ve dış gerçeklik geriliminin çoğunlukla psikanalitik bir çerçeveye uygun biçimde işlenebilmesi, hiçbir düzeyde “içsel gerçeklik” ya da “ruhsal gerçeklik” perspektifinin kaybedilmemesi ve olağanüstü koşullarda bile psikanalitik çerçevenin dışsal nitelikleri ister istemez değişebilirken içsel çerçeveye olan hassasiyetin sürdürüldüğünün görülmesi bu topraklarda artık psikanaliz mayasının tuttuğunun göstergesi gibiydi.

İşte elinizde tuttuğunuz kitap da, bu çabaların artmasına yönelik umudu taşımaya devam etmek üzere, etkinlikte yapılan konuşma metinlerini kayda geçirme arzusunun ürünüdür. Küçük bazı düzenlemeler ve editöryal müdahaleler dışında yazılar konuşma metinlerine tümüyle bağlı kaldı. Ayça Gürdal Küey'in moderatörlüğünü yaptığı “Dış gerçeklik odaya girince: İsyân günlerinde psikanaliz, psikoterapi, ruhsal çalışma” başlıklı klinik ağırlıklı oturum, yazılı bir metne dayanmadığı ve daha çok meslektaşlar arası tartışmayı odağına aldığı için kitaba eklenmedi. Konunun daha sonra ayrı bir çalışmada etraflıca ele alınmasının iyi olabileceği düşünüldü. Benzer bir biçimde etkinliğin “Psikanaliz ve politika: Mekânın yaratılması, heterotopik kamusalılık ve muhalefet biçimleri” başlıklı panelde yer alan Foti Benlisoy'un konuşması da yazılı bir metne bağlı kalmadığı için kitaba dahil edilemedi. Bunun yanında, etkinlikteki konuşma metinlerine yeni eklenen bir yazı oldu; Gezi Çalışma Grubu üyelerinden İshak Saygılı'nın bir metni de kitapta yer aldı.

Sunuş

Bu etkinliğin ve dolayısıyla kitabın oluşumunda konuşmacıların ve moderatörlerin katkısının yanı sıra, çalışma grubunda yer alan ya da bir noktada yer almış başka pek çok üyemizin de çeşitli emekleri oldu. Ayrıca etkinlik boyunca çeşitli tartışmalarda yer almış katılımcıların katkıları da bu kolektif sürecin bir parçasıdır.

Tüm emek ve katkıların yanı sıra, etkinlik mekânını bize sağlayan Aynalı Geçit'e ve bu etkinliği kitaplaştırma arzumuzu bizimle paylaşan Bağlam ekibine teşekkürü bir borç biliriz.

Gezi direnişi ile başlayan ortak çalışmamız şimdilerde, toplumsal mekânlar, iktidar ve ruhsallık ilişkisi ekseninde devam ediyor ama aynı zamanda ülkemizde ve dünyada olup biten çeşitli toplumsal olaylar bizim ruhsallığımızı ve düşünme hattımızı bir şekilde etkilerken çalışmamız da yeni düşünme mecralarına evrilme olasılığını içinde taşıyor.

Umarız bir Haziran'da daha bir araya geliriz; çünkü bu daha başlangıç!

ÖNSÖZ

M. Levent KAYAALP*

Psikanalizin doğuşundan Türkiye'ye gelmesi için yaklaşık bir yüzyıllık bir süre geçmesi gerekmiştir. Tabii ki bu gelişten kastedilen psikanalizin fiilen uygulanması ve kurumlaşmasıdır. Yoksa Freud'un eserlerinin oldukça erken bir dönemde tercümesi ve yayınlanması hiçbir engelle karşılaşmadığı gibi, benlik, libido, kompleks gibi psikanalitik terimler de gündelik dile kolaylıkla yerleşmiştir. Öte yandan Almanya'da Nazizmin yükselişiyile Türkiye'yi yaşanılabilir bir sığınak ülke olarak görüp gelen Yahudi aydınları arasında hiç psikanalist bulunmaması da oldukça düşündürücüdür.

Bu haliyle bakıldığında düşünce özgürlüğü ortamında yeşeren psikanalizin gelişindeki gecikmeyi sadece cumhuriyet döneminin tek parti rejimiyle açıklamak pek mümkün görünmemektedir. Kaldı ki dünya haritası üzerinde psikanalizin coğrafyasına göz atıldığında Avrupa, Kuzey Amerika ve Güney Amerika'dan oluşan bir ülke göze çarpmaktadır. Bu bileşik ülkede psikanaliz erken bir dönemde kök salmış ve diğer birçok disiplini derinden etkilemiştir. Bu bileşik ülkenin Güney Amerika ayağının demokrasi ve düşünce özgürlüğü karnesinin pek parlak olmadığı herkesin malumudur.

Asya kıtasında, psikanaliz derneklerinin bulunduğu ancak etkinliğin çok kısıtlı olduğu Hindistan ve Japonya dışındaki

---

* Psikiyatr, Psikanalist.

ülkelerde psikanalizi temsil eden yapılar bulunmamaktadır. Güçlü bir psikanaliz geleneğine sahip olan İsrail bu kıtada bir istisna oluşturmaktadır. Afrika ülkelerindeyse, tabiri caizse psikanalizin esamesi okunmamaktadır. Tabii bu arada psikanaliz coğrafyasında üçüncü grup olarak da psikanalizin yeni yeni filizlenmeye başladığı Rusya ve eski Doğu Blok'u ülkeleri ve Türkiye yer almaktadır. Türkiye'nin, psikanalizin (bir yüzyıl gecikmeyle dahi olsa) boy gösterdiği tek Müslüman nüfuslu ülke oluşu dikkati çekmektedir.

Psikanalizin dünya coğrafyasına yayılımına ilişkin bu veriler, yayılımında etkili tek unsurun siyasi rejim olmadığını, buna karşılık dinin ve onu da kapsayan kültürün belirleyici güç olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Her ne kadar ancak laik ortamlarda yetişirse de; psikanalizin, ilk günah ve onunla bağlantılı olarak cinselliğin peşini bırakmayan suçluluk, “komşusunu kendisi kadar sevme” ve “tokat atana diğer yanağını çevirme” önerisi¹ ile sulanmış topraklara ihtiyacı vardır. Kendini merak ve keşfetme arzusuyla ötekine yönelişin ilk ve mecburi durağı olan, edilgen konumu kabul etme, suçu ötekine atma eğilimine girmeme ve kaybı kabul edebilme yetilerinin beslendiği kültürler psikanalizin boy atmasına elverişli ortamlardır. Türkiye ise varoluşun, tanımı zaman içinde değişen “öteki”nin dışlanması, değersizleştirilmesi, etkisizleştirilmesi ve kimi zamansa yok edilmesine endekslen-

---

¹ Aşağıdaki ifadelerle somutlaşan zihniyet Ağustos 2014'de halkın %52'sinin oyuyla cumhurbaşkanlığına taşınmıştır:

“Bir yanağına vurana öbür yanağını çevir anlayışı bizde yok, kimse kusura bakmasın, öyle yanak bizde yok. Adalet bu değil” (13 Şubat 2008)

“Bu nasıl bir özgürlük? Özgürlük buyusa ben böyle bir özgürlükten yana değilim... Men Dakka duka. Vurana vururlar.” (10 Aralık 2010)

diği bir kültür coğrafyasında yer almaktadır. Özellikle geçtiğimiz son on yıl içinde iktidarın temel politikası “biz” ile “onlar” arasındaki farklılığı “onlar”ı “biz”ler için tehlike kaynağı olarak sunma olarak şekillenmiştir.

İşte, 2013 baharında İstanbul’da başlayıp hızla tüm ülkeye yayılan gezi hareketi, “onlar”ın, kendini “biz” olarak tanımlayan iktidara yönelik bir başkaldırısı niteliği taşıması bakımından psikanalitik açıdan okunması ilginç olabilecek bir toplumsal harekettir. Kaldı ki, doğası gereği nesnel gerçeklikten çok öznel gerçekliğe yönelik olan psikanaliz pratiği de, psikanalitik çerçevenin tüm koruyuculuğuna rağmen Gezi gerçekliği’nin dışında kalamamıştır. Analizanlar ve analistler Gezi gerçekliğiyle şu ya da bu şekilde karşılaşp bunu kendi ruhsal çalışmalarıyla bütünleştirme uğraşısıyla karşı karşıya kalmışlardır. Tüm bu etkenler bizi Gezi Olaylarını psikanalitik bakışla okumaya ve Gezi’nin “halet-i ruhiye”si üzerine düşünmeye sevk etti.